

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ YAYINI, SAYI: 69
KONGRE VE SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ DİZİSİ: 2

ULUSLARARASI
YUNUS EMRE SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

(Ankara, 7-10 Ekim 1991)

ANKARA, 1995

YUNUS EMRE'NİN ESERLERİNİN METİNSEL TARİHİNİN BAZI YÖNLERİ

BARBARA FLEMMING*

Yunus Emre'nin iki eseri, *Risāletü'n-Nushiyye* ve şiirleri¹, geçmiş dönemlere kıyasla bugün çok daha kolay ulaşılabilir durumdadır. Belki de bu değişikliklerin son yıllarda ne büyük bir hızla gerçekleşmiş olduğunu hatırlamamız yararlı olacaktır. 1991 yılı, (UNESCO tarafından kutlanan Yunus Emre Sevgi Yılı) Yunus Emre'nin uluslararası bir boyut kazandığı, bütün dünyada okuyucu ve dinleyicilerini hayran bıraktığı ikinci yıldır. Bana gelince, geçen yıl boyunca ve bu sempozyumda en çok ilgimi çeken Yunus Emre'nin 'standart' veya müşterek versiyonlarının gelişimi konusunda okuduklarım ve dinlediklerim oldu. Eski metin tanıklarının yeniden keşfi, bunlar için yeni okuma tarzlarının bulunması ve Yunus üzerine yeni yapıtların yayımlanması bir süreklilik duygusunu, bir ilerleme duygusunu en verimli biçimde sağlamaktadır.

Eski incelemeler. 1900'de İngiliz edebiyat tarihçisi E.J.W. Gibb, üzerinde çalışmak için sadece bir 1302/1884-5 tarihli taş basması nüshasına sahipti. Alman müsteşriği Prof. Georg Jacob aynı yıllarda bir ilâhi (*şol cennetün ırmakları*) yayımlamak istediğinde bunu Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inin bir basımından almıştı. Bugün Yunus Emre şiirlerinin ciddi baskılarının sayısı eski el yazmalarının sayısına ulaştı. Ancak henüz hiçbir editör bilinen el yazmalarının tümüne erişebilmiş değil; ayrıca editörler ulaşabildikleri çeşitli el yazmaları arasındaki ilişkileri sistemli bir biçimde inceleme işine girişemediler. Bu olgu bizi bugün Yunus Emre editörünün rolü konusunda daha ayrıntılı düşünmeye sevk ediyor.

Geçmişte editörlerin dayandıkları varsayımları ve izledikleri ilkeleri inceleyerek işe başlamak yararlı bir yöntem. Başvurulan el yazmaları çoğu zaman tarihsizdir ve içerik bakımından ciddi farklılıklar göstermektedir. Hatta Yunus Emre Divanı olarak bilinen eserin eski el yazmaları arasında o derece farklılıklar vardır ki, bunların tümünün, Yunus Emre şiirinin, Yunus'un kendisi

* Prof. Dr., Leiden Üniversitesi, Hollanda.

¹ Bu bildirinin hazırlanmasında çeşitli yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşlarım Dr. Neclâ Pekolcay, Dr. Müjgân Cunbur, Dr. Mustafa Tatçı ve Drs. Mehmet Emin Yıldırım'a burada teşekkürlerimi bildirmeyi zevkli bir vazife addediyorum.

veya bir çağdaşı tarafından bir araya getirilmiş tek bir kodifikasyonuna dayanıyor olması pek muhtemel görünmemektedir.² Yunus Emre'nin şiirlerini, tek bir el yazmasına dayanarak baskıya hazırlamanın imkânsız olduğu kanıtlanmıştır.

Sorunlardan biri otantiklik sorunudur. Editörlerin çoğu otantik şiirleri seçmenin mümkün olduğu varsayımını yapmakta iken.³ Talât S. Halman 1981'de "Yunus Emre'ye atfedilen şiirlerin otantikliğine ilişkin tartışma...verimsizdir.... bu Yunus Emre'yi tek bireysel bir şair değil, kollektif şiirsel bir birim olarak tanıma anlamına gelse de, Yunus'a atfedilen şiirlerin tümünün kendi şiirleri olduğunu kabul etmeye eğilimliyiz. Bizim için, Yunus Emre 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın ilk yarısı Anadolu Türk İslâm hümanizminin şiirsel ifadesidir"⁴ demişti.

Eski şiir mecmualarında bulunan malzeme her zaman Yunus Emre'nin Divan'ı olarak bilinen yapıta dâhil edilmiştir. Ancak Yunus Emre hakkındaki edebi gelenek (divan geleneği) halk geleneğinden pek ayırt edilmemiştir. Böyle bir ayırım, iki gelenek arasında kesin sınırlar olmasa da, farklı yönlerde gelişen eğilimlere işaret edebilir. 1527'de Türkçe'de kaleme alınmış *Nafahât ül-üns*'ünde Anadolu mistikleri arasında Yunus'u da sayan Lâmi'î, 1557'deki Arapça *aş-Şakâ'ik an-nu'mâniya*'sında ondan söz eden Taşköprüzade; *Heşt Bihîşt*'inde (1538) Yunus'a yer vermeyen Sehi Beg ve yine *Tezkire*'sinde (1546-7) Yunus Emre'den söz etmeyen takipçisi Latîfî edebi geleneğe mensupturlar. Buna karşılık, edebi geleneğin bir başka temsilcisi, kişi olarak *vahdet-i vücûd* şairlerinin pek hayranlarından olmayan⁵ kadî Âşık Çelebi'nin *Tezkire*'sinde (1568-9) *ümmî* Yunus Emre'nin bir portresini çizmekle kalmayıp iki şiirsel alıntı yapmış olması son derece dikkate değerdir. Bir parçanın irticalen, bedihatlen söylendiği belirtilmiş, diğeri sehl-i mümteni olarak tanıtılmıştır. Bu iki değerli beytin⁶ sorun yaratması tipiktir. Londra Or. 6434 ve Viyana 1219'da

² Krş. J.T.P. de Bruijn, "The transmission of early Persian ghazals (with special reference to the *Divân of Sanâ'î*", *Manuscripts of the Middle East East* 3, 28. Yunus'a ait bir Divan'ın varlığı hakkında bk. Mustafa Tatçı, "Yunus Emre'ye Ait Dîvânlar, Dîvân Neşirleri ve Metin Tamiri Mes'elesi", *Yunus Emre Sempozyumu (Bildiriler)* 2-5 Mayıs 1988 Milli Kütüphane - Ankara, Ankara 1990, 205.

³ Hikmet İlaydın, "Yeni bir Yunus divanı dolayısıyla", *Türk Dili* 28, sayı 259 (Nisan 1973), 12-25.

⁴ Talât Sait Halman, "Yunus Emre's Humanism", *Yunus Emre and his mystical poetry*, Bloomington, Indiana 1981, s. 10; krş. Geoffrey Lewis, "Yunus Emre'nin İnanışı Ne İdi?", *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Eylül 1971, İstanbul 1971*, 176-182; Mustafa Tatçı, "Yunus Emre'ye Ait Divânlar, Dîvân Neşirleri ve Metin Tamiri Mes'elesi", 204-205.

⁵ G.M. Meredith-Owens, *Meşâ'ir üş-Şu'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*, London 1971, xv; M.F. Köprülü, *İA*, 699.

⁶ British Museum'deki Or. 6434 no.'lu el yazması, nşr. G.M. Meredith-Owens, *Meşâ'ir üş-Şu'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*, Londra 1971.

*nazar eyle iltırı bāzār eyle götürü
yaradılanı hoş gör yaradandan ötürü*

diye geçer; Mustafa Tatçı ise, bu parçayı elindeki divanlarda bulamamış, 'halk ağzından'

*elif okuduk ötürü bāzār eyledik götürü
yaradılanı severüz yaradandan ötürü*

olarak aktarmıştır.⁷ Bugüne kadar üzerinde durulmamış sehl-i mümteni olarak tanıtılan parça ise Or. 6434 ve Viyana'ya göre şöyledir:

*dimedüñmi sev beni derdüñe dermān olayın
sevdiğimce arttı derdüm ya'ni dermān eyledi.*

Me'ānī ve *nazīre* mecmualarının çoğu edebi geleneğe aittir. Ne 1437'deki Ömer bin Mezîd'in,⁸ ne de 1523'deki Edirneli Nazmi'nin,⁹ Yunus ile şiirlerini *nazire* mecmualarına alacak kadar ilgilenmedikleri ortadadır. Ama 1489-90 yıllarında, Kahire'deki Memluk sarayında 'Ali b. Ahmed b. Emir 'Ali, Türkçe sufi şiir ve şarkılarını çok seven Memluk Sultanı el-Melik el-Eşref Kaytbay için topladığı *Mecmu'a-i latife*'nin (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde no. Koğuşlar 950) 'Âşık Eren ve Kaygusuz Abdal'ın şiirleri yanında Yunus Emre'nin *Hak bir gönül viridi baña ha dimedin hayrān olur* ile başlayan şiiri yer almaktadır.¹⁰ Sultan'ın mecmuasını bu nedenle halk geleneğine mi dâhil etmeliyiz? Buna karşılık, uzun süre Osmanlı İmparatorluğu'nda kalan Mühlbachlı Georg'un muhafaza edip, döndükten sonra 1480'de Urach and Roma'da yayınlanan Latince *Tractatus de moribus, conditionibus et nequitia Turcorum*'una aldığı iki şiirin halk geleneğine ait olduğundan emin olabiliriz. Gotik harfleriyle yazılmış bu iki şiire çok emek verilmiştir. Eski mecmualara alınmamış olsalar da Yunus'un adı ve şiirlerinin Yunus ruhuna yakınlığı bunların kabulünü sağlamıştır. Prof. Talat Tekin yakınlarda bu şiirlerin Yunus'a

⁷ Tatçı, *Divan*, 28.

⁸ Mustafa Canpolat (ed.), *Ömer bin Mezid. Mecmū'atü'n-Nezā'ir*, Ankara 1982.

⁹ Muharrem Ergin, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* II, 1947, s. 60; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* I, Ankara 1973, s. 168.

¹⁰ Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961, II 88 no. 2253; Müjgân Cunbur, X. *Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963*, Ankara 1964, 23-28; Mehmet Akalın "Kaygusuz Abdal'ın Gevher-Nâmesi", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi. Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı*, Ankara 1979, 189-192, adlı yazısında "yazmamızdaki şiir onlardan on bir beyit daha fazladır ve sondan bir evvelki beyitte yazarın ismi "Âşık" olarak geçmektedir" diyor.

atfedildiklerini tekrar doğruladı.¹¹ 1512'de, *Cāmi'ün-nazāir*'inde "ol şu 'arā-ya ki ilhām-i rabbāni yetişmiştir elfāz-i 'ibārāt ve envā'-i işārāt birle 'ulūmını izhār idüb hayāl-i hāsselerin zuhūra getürüb nice tevhidler ve nice na'atler zikr eyleyüb ve ebyāt ve eş'ār birle nice dīvānlar düzüb sonralarında yādgār koyub gitdiler" yazmış olan derleyicisi Eğridirli Haccī Kemāl¹² ve 1533-34'te, Kaygusuz Abdal'ın şiir ve düzyazılarının yanı sıra Yunus Emre'ye atfettiği bazı şiirleri de toplamış olan *Cāmi'ü l-me'ānī*'nin (209 şiir) derleyicisi halk geleneğine mi dāhildirler? Çorum el yazmasındaki¹³ Yunus mahlaslı 195 şiirden *bestelenmiş* oldukları belirtilen 48'i halk geleneğine mi aittir? Bu tür elyazmaları müstensihler tarafından bir araya geldiklerinde Yunus ilāhileri söylemek isteyen ve kendi icra geleneklerini koruyanlar (dervişler) için hazırlanırdı. Abdülbaki Gölpınarlı 1943'te bestecisi bilinen ya da bilinmeyen 46 *beste* yayımladı.¹⁴ Bu ve Mustafa Tatçı'nın ilāhilerin icrasına ilişkin makalesi¹⁵ bize Eski Avrupa Müziği hakkında yürütülmekte olan uluslararası tartışmayı düşündürmektedir. Orada da kullanılan işaretler, canlı müziksel faaliyet için kısa yoldan bilgi aktarma aracıydı ve el yazması kopyanın değeri bu bilgilerin icraya nasıl sunulduğunda yatmaktaydı.¹⁶ İcraya dönük kısmı bir yana bırakıldığında geriye el yazmaları kalmaktaydı ve bu, doğru ve yanlışsız bir metne ulaşma arzusunu canlandırmaktaydı. Hikmet İlaydın'ın *Risāletü'n-Nushiyye*'nin ilk iki beyti ile ilgili yazısı¹⁷ burada yer alıyor. Yunus Emre'nin usta editör ve çevirmenleri de doğrudan ya da dolaylı olarak yaşadıkları dönemin ihtiyaçlarını dikkate aldılar; 1934'te Burhan Ümit Toprak'la başlayarak Yunus Emre'yi halk için daha anlaşılır kılmaya çalıştılar.¹⁸ Bu soneklerin ve vokalizasyonun çağdaşlaştırılmasını da içerir.¹⁹

Yunus'un şiirlerinin sayısı tartışmalıdır. E.J.W. Gibb'in sayımına göre, *Risāletü'n-Nushiyye*'de "altı yüzün üzerinde beyit" ve "üç ile dört yüz arasında gazel vardır. Timurtaş'a göre otantik şiirlerin toplam miktarı 300 ve 350

¹¹ Talāt Tekin, "Yunus Emre'nin gotik harfleriyle iki manzumesi", *Erdem* 3 (1987), 367-392; Andreas Tietze, "Gotik Alfabesinde Basılmış Bir Türk Şiirinin Yeni Bir Yorumu Hakkında Görüşler", *Erdem* 5 no. 14 (1989), 399-418; M. Tatçı, *Tenkidli Metin*, no. 22 ve no. 127.

¹² İstanbul, Bayezit Umumi Ktph., no. 5782, Ib.

¹³ M. Tatçı, "Yunus Emre Divānı'nın Çorum Nüshasındaki İlāhilerin Besteleri", *Türk Kültürü*, 27, sayı 310 (1989), s. 114-116.

¹⁴ 1943, p.789-831, nos. s. 1 - 46.

¹⁵ M. Tatçı, "Yunus Emre Divānı'nın Çorum Nüshasındaki İlāhilerin Besteleri", *Türk Kültürü*, 27 sayı 310 (1989), s. 114-116.

¹⁶ N. Kenyon (ed.), *Authenticity and Early Music*, Oxford 1988 (1990 baskısı).

¹⁷ Hikmet İlaydın, "Metnin Sağlamlığı Sorunu", *Türk Dili*, sayı 250, Temmuz 1972, s. 286-291.

¹⁸ "... gayemiz. Yunus'un geniş halk kitleleri tarafından daha kolay anlaşılmasını sağlamaktır"; Tatçı 1991, 41.

¹⁹ Toprak; Tatçı 1991; R. Anhegger ve H. E. Boeschoten, Symposium on Textual Tradition and the Editing of Persian and Turkish Texts, Leiden 1986, bkz., *Manuscripts of the Middle East* 3 (1988).

arasındadır. Risale'nin 562 beyitten oluştuğu belirtilmektedir. Birbiri ardından yapılmış iki Fransızca çeviride²⁰ beyit sayısı 563... tür. Abdülbaki Gölpınarlı'nın sayımına göre Risale'yi oluşturan 562 beyit de dahil olmak üzere toplam beyit sayısı 2874'tür.²¹

Tamlık, mümkün olduğu kadar çok sayıda şiir sunma arzusu ortadadır: yazıcılar toplayabildikleri kadar çok şiir topladılar (Gölpınarlı 1943). Bazan bin (Timurtaş), iki bin (Toprak 1950) şiir Yunus Emre'ye atfedilmiştir; sonra zıt yöne gidilmiş ve Burhan Toprak 1950'de 2000 şiirden 150'sinin bile otantik olmadığını belirtmiştir.

Şimdi de el yazmalarına, ne kadar değer verildiğine, bu bakımdan yayıncıların nasıl bir sıralama yapmış olduklarına bakalım. Zaman içinde aynı kalmayan bu sıralama Mustafa Tatçı'ya göre²² şöyledir: (1) Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Fatih 3889 nüshası (F) birinci sıradaki yerini korumuştur. (2) Şimdi ikinci sırada K geliyor; Karaman nüshası (Bay Baha Kayserilioğlu'nun yedindeki yazma) Mustafa Tatçı tarafından birinci dereceden kaynak olarak değerlendirilmektedir.²³ (3) YE, Yahya Efendi nüshası (Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi 3480). İllî hicrî'den önce kopya edilen bu nüsha üçüncü sıraya getirilmiştir. Merhum Gölpınarlı 1965'te onu Fatih'ten sonra ikinci iyi el yazması olarak sınıflandırmıştı. (4) RY=Raif Yelkenci; A. Gölpınarlı'nın 1965'te ikinci sırayı verdiği bu el yazması şimdi kayıptır. 1955'te çekilen bir fotoğrafı Tatçı'da dördüncü sıraya düşmüştür. (5) Nuruosmaniye 4904'teki mecmua (NO) (Gölpınarlı'nın 1965'te altıncı sıradaydı)..... almaktadır.²⁴ (6) B, Bursa mecmuası (İl Halk Kütüphanesi, Eski Eserler 822) Timurtaş tarafından kullanıldı; Mustafa Tatçı baskısında altıncı sıraya yükselmiştir.

Sıralamaya yeni katılan el yazmaları ise şunlardır:

(7) HB, 296 no'lu Hacı Bektaş nüshası.²⁵

(8) Viyana, Avusturya Milli Kütüphanesi'ndeki Mxt. 190 el yazması Tatçı'da sekizinci sıradadır.²⁶

(9) Çorum İl Halk 2157 no'lu el yazmasıdır.

²⁰ André Duchemin, "Un grand mystique turc, Yunus Emre, 1248-1320. Petit livre de conseils (1307)", *Turcica* 7 (1975), 73-104, ve J. Ciopinski, "Le traité des bons conseils de Yunus Emre", *FO* 17 (1976) 117-140, ve *FO* 18 (1977).

²¹ Halman. 127,

²² Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divanı*, Akçağ, Ankara 1991, s. 41. Yukarıdaki listeye aynı editörün *Yunus Emre Divanı. İnceleme - Metin* (Ankara 1991) adlı ilmî çalışması alınmamıştır.

²³ Mustafa Tatçı, "Metin Tamiri", 200-202; aynı yazar, *Yunus Emre Divanı II Tenkitli Metin*, 2-3.

²⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 3 (1949), 3-4, 539-569.

²⁵ Mustafa Tatçı, "Metin Tamiri", 200.

²⁶ G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der k.-k. Hofbibliothek zu Wien I*, Viyana 1865, s. 636, no. 677, 1.

(10) M. Tatçı'ya göre, Mustafa Canpolat'ın özel kütüphanesindeki yazma K'dan istinsah edilmiş intibamı vermektedir.²⁷

(11) Bir zamanlar Raif Yelkenci ve Hellmut Ritter'e ait olan (bu nedenle Rt) ve 1927'den beri Berlin'deki Staatsbibliothek PreuBischer Kulturbesitz'te Ms. or. oct. 2575 kayıt numaralı²⁸ değerli iki Emre (Yunus ve Sa'id) mecmuası dördüncülüğü (Gölpınarlı 1965) kaybedip onbirinciliğe düşmüştür.

(12) Mecmū'a-i Eş'ār, Ankara, Millî Ktph., FB 442.

(13) Mecmū'a-i Eş'ār, Ankara, Millî Ktph., A 204.

Bu listede bazı eksikler var. Tabii ki Sayın Prof. Hasibe Mazıoğlu'nun bu sempozyumda değerlendirdiği 1581 yılında istinsah edilmiş Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin 165'inde kayıtlı olan yazması, Avrupa el yazmalarından Vatikan nüshası ve mecmualardan İstanbul, Bayezit Umumî Ktph. no. 5782'nin (Eğridirli Hacı Kemal) de burada yer alması gerektiği düşünülebilir. Çeşitli mecmu'alar²⁹ farklı şiirleri ya da aynı şiirlerin önemli farklılıklar gösteren varyantlarını içermektedirler. Belli başlı baskıları Mustafa Tatçı yakınlarında gözden geçirdi.³⁰ Kendisinin 1991 yılında çıkan iki neşri, Kültür Bakanlığı Yayınları'nın Klâsik Türk Eserleri Dizisi'nde basılmış olan iki ciltlik *Yunus Emre Divânı* ve Akçağ Yayınları'nın "Halk Klâsikleri" serisinde 1991 yayımı³¹ 415 şiir ve 1340/1921 tarihli bir taş basmasının tıpkıbasımından oluşmaktadır.

Derlemeye (conflation'a) da ya da 'best-text' yöntemlerinden herhangi birinin ne ölçüde iyi bir yayımla sonuçlanacağı yöntemlerden çok editörün tüm kaynakların içereceği özgül metin sorunlarını tanımlama ve çözme yeteneğine bağlıdır. Metin tenkidi, biraz, 'metinlerdeki hataları keşfetme bilimi ve bunları ortadan kaldırma sanatı' olarak tanımlanmıştır.

Başka yerlerde olduğu gibi burada da E.J. Kenney'nin işaret ettiği gibi 'pratikte tashih ve tamir (*emendatio*), *recensio*'dan daha önemli olmaya devam etmiştir.³² Bir eğilimden söz edilebilirse, bu aşırı düzeltmecilik yönünde olmuştur. Kenney'nin gözlediği gibi, 'her zaman çoğu kişiye bir metni değiştiri-

²⁷ M. Tatçı, *Yunus Emre Divânı II Tenkitli Metin*, viii.

²⁸ Neclâ Pekolcay, *İslâmi Türk Edebiyatı*, İstanbul 1967, 227 ve Yazmalardan fotoğraflar, 5 - 22.

²⁹ Mecmuaların sistemli olarak taranmaması için bk. Mustafa Tatçı, "Metin Tamiri", 204.

³⁰ Mustafa Tatçı, "Metin Tamiri", 205-213.

³¹ Bu bildiriye hazırlamak için Mustafa Tatçı'nın hazırladığı *Yunus Emre Divânı*, Ankara 1991 (Akçağ Yayınları, Halk Klasikleri: 1) adlı kitabından istifade ettim. Mustafa Tatçı, hazırlamakta olduğu 8 nüsha karşılaştırmalı *Yunus Emre Divânı İnceleme - Metin*, 2 Cilt, Ankara 1991 adlı ilmi çalışmasını bana göndermek lütfunda bulundu; teşekkür ederim.

³² E.J. Kenney, *The Classical Text: Aspects of Editing in the Age of the Printed Book*, Berkeley, 1974, krş. Philip Brett, "Text, Context, and the Early Music Editor", Nicholas Kenyon (ed.), *Authenticity and Early Music*, Oxford, 1988 (1990 baskısı), 102.

rerek düzeltmek, olduğu haliyle bırakıp açıklamaktan daha saygın bir entelektüel maharet olarak görünmüştür.³³

Yunus'un şiirlerine gelince, kuşkusuz müziksel icra aktarımının kalitesini etkilemiştir. Bir filologun hiç de hoşlanmaması gereken, okunamayan kelimelerin düzeltilmesi ve parçaların bir araya getirilmesi icra ihtiyacıyla açıklanabilir. Bu açıdan bakıldığında John Walsh'ın "Osmanlı edebiyat tarihinde hiç kimse ne müstensihlerinin dikkatsizliğinin ve cehaletinin acısını (Yunus'tan) daha çok çekmiş, ne de kimsenin eseri onunkinden daha fazla çarpıtılmış değildir..." yargısı yeni bir boyut kazanmaktadır. Walsh'ın ileri sürdüğü gibi, şiirlerinin aktarılışındaki bu bozuk biçim Yunus'un ciddi bir ilgiden yoksun kalmış olmasına katkıda bulunmuş etmenlerden biri olabilir.³⁴ Mustafa Tatçı'nın düşünce çizgisini izleyerek, tartışmanın, Eski Müzik alanında olup bitenleri ve geçmişteki icra tarzlarının bütün dünyada 'yeniden canlanması'na dikkate almaktan yarar göreceğini ileri sürmek istiyorum.

Başta da belirttiğim gibi, ben çağdaş modern 'standart', herkesçe kabul edilen versiyonların incelenmesiyle ilgileniyorum. Bunun için basılı yapıtlar hemen hemen el yazmaları kadar zengin malzeme sağlamaktadır.

Malzemenin düzenlenmesi. F nüshası Arap alfabesindeki kafiye harfi temelinde düzenlenmiştir. Bazı eski el yazması ise (Dil-Tarih nüshası gibi) alfabetik olarak düzenlenmemiştir. Kafiye harfi temelindeki "Osmanlı" düzenleme tarzı, Timurtaş ve Tatçı gibi bazı yeni baskılarda sürdürülmüştür: "geleneğe uyularak huruf-ı hecâ (elif-be-te) sırasıyla düzenlenmiştir".³⁵ Devamlılığa gösterilen bu dikkat geniş halk kitleleri için bazı zorluklar yaratmaktadır. Bazı editörler okuyucular için Latin alfabesinde ilk mısra indeksleri eklemiştir. Kimi zaman malzeme konuya göre düzenlenmiştir. Burhan Toprak ilk baskısını yedi kategoride sınıflandırmıştı. Gölpınarlı bunu 1943'te "başka şairlere ait oldukları kanıtlanamayan" otantik olmayan şiirler için yapmıştı.

Sunulan şiirler. Leiden Üniversitesi'nde hazırlamakta olduğumuz bir derleme Türkçe olarak yayımlanmış Yunus Emre malzemesinin özel bir spektrumunu verme, "standart" baskılarda yayımlananların bir 'corpus'unu oluşturma teşebbüsüdür. Bu amaçla Yunus'un standart baskılarda yer alan şiirlerinin kümülatif bir ilk mısra (incipit; index of first lines) indeksini hazırlamaya başladık. Bu corpus'un sınırlarını 1991'den önce yapılmış beş ana baskıda yer alan yaklaşık 500 şiir belirlemektedir. Corpus'un çekirdeğini tüm baskılarda yer alan şiir oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, corpus, bugün tartışma konusu olmayan, âdeta standardize bir metin oluşturan şiirleri temsil amacıyla

³³ E.J. Kenney, *The Classical Text*, 114.

³⁴ John R. Walsh, "Yunus Emre and divan poetry", *JTS* 7 (1984), 453-464.

³⁵ Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divanı*, Ankara 1991, 41.

biçimlendirilmiştir. Yayımlanmış baskıların hiçbirine girmemiş şiirler dışta tutulmuştur. İndeks yeni baskılarda yer alan şiirlerin tümünü içerecektir. Amacımız “en doğru”, “en geniş” koleksiyonu oluşturmak değil, bugünün standardını belgeleyen bir corpus oluşturmaktır. Böylece standart malzemenin genel yapısı tasvir edilebilir. Tabii ki Mustafa Tatçı baskılarından sonra listemizin uyarlanması gerekmektedir. Bunu çeşitli başka dillere çevrilmiş şiirlerin de (Türkçe alfabeye göre) ilk mısra indekslerinin yapılması izlemelidir.

Şiirlerin corpus’u için bir Kafiye İndeksi de gereklidir. Bu Türkçe alfabeğe göre yapılmalı, son harften başlayıp kelimenin başına doğru ilerlenmelidir. Aynı zamanda Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’inin icrası sırasında hangi canonical’ ilâhilerin okunduğunu bilmemizin de yararlı olacağı kanısındayız. En eski koleksiyonlar olan Rt (Berlin) ve NO (Nuruosmaniye) nüshalarının da tıpkıbasımlarına ihtiyaç vardır.

Bir yeniden canlanmalar çağında, Yunus Emre’nin, merhum Hikmet İlaydın’ın ifadesiyle, “adeta yeniden keşfedilmiş, çağımızın sanatçıları derecesinde güncellik kazanmış”³⁶ olması, filologların, kamuoyunun önüne, geçmişe ve bugüne bakış tarzları açısından yeni sorular koymaktadır. Bugün 1991 yılında Türkçe “standart versiyon” hakkında bir fikir sahibi olmaya ihtiyaç duyuyoruz. Bu, bir beytin ve hatta bir mısraın hayatını izlememize olanak verecek, metinlerin tam bir tarihini oluşturma yönünde küçük bir adımdır.

³⁶ Hikmet İlaydın, “Yunus Emre”, *Türk Dili*, sayı 47, 1983, 514-522.